

ДОКЛАД
НА
НАЦИОНАЛНОТО БЮРО ЗА КОНТРОЛ НА
СПЕЦИАЛНИТЕ РАЗУЗНАВАТЕЛНИ СРЕДСТВА
ЗА ИЗВЪРШЕНАТА ДЕЙНОСТ
ПРЕЗ 2014 г.

I. Създаване и организация на дейността на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства

1. Членове, администрация, финансово и материално-техническо осигуряване

С решение от 19.12.2013 г. (Обн., ДВ, бр. 111/27.12.2013 г.) Народното събрание (НС) избра членовете, в т.ч. председателя и заместник-председателя, на Националното бюро за контрол на специалните разузнавателни средства (НБКРС, Бюрото), които встъпиха в длъжност на 02.01.2014 г.

До средата на август 2014 г. са назначени 15 служители в администрацията след проучвания за получаване на разрешения за достъп до класифицирана информация с ниво „Строго секретно“.

Поради липса на друга възможност от 10.01. до 01.07.2014 г. НБКРС извършваше дейността си в две стаи на НС на площад „Княз Александър I“ № 1.

С решение № 190/03.04.2014 г. Министерският съвет на РБ предостави на Бюрото за безвъзмездно управление имот – публична държавна собственост на площад „Света Неделя“ № 6 (§ 33 ПЗРЗИДЗСРС). От други държавни институции са получени безвъзмездно и 5 ползвани служебни автомобили.

Със ЗДБ за 2014 г. бе предвиден бюджет на Бюрото в размер на 1548000 лв. (1300000 лв. за текущи и 248000 лв. за капиталови разходи). Към 31.12.2014 г. са изразходвани 915758 лв. (784528 лв. за текущи и 131230 лв. за капиталови разходи), включително за 2 обществени поръчки.

2. Заседания, решения, други

В периода 02.01.–24.03.2014 г. НБКРС заседаваше ежедневно с цел:

- изготвяне в едномесечен срок и обнародване на Правилник за дейността на НБКСРС и неговата администрация на основание § 34, ал. 1 ПЗР на ЗИДЗСРС (Обн., ДВ, бр. 13/14.02.2014 г.);

- изготвяне, съгласуване с органите по 13, 15 и 20 ЗСРС, с ВСС и утвърждаване от председателя на Бюрото в двумесечен срок на образци-регистри и правила за воденето им – общо 13 (по 1 за окръжните и апелативните съдилища, СГС, окръжните прокуратури, ВКП, структурите на МВР, Националната разузнавателна служба (НРС), Служба „Военна полиция“ към министерството на отбраната (СВП-МО); Служба „Военна информация“ (СВИ-МО); 3 за структурите на ДАНС; 2 за структурите на ДАТО (§ 34, ал. 2 ПЗР на ЗИДЗСРС).

Регистрите са въведени своевременно с изключение на: ОС-Кюстендил и ОС-Благоевград (установено при проверки, за което е уведомен Инспекторатът на ВСС); ДАНС (трите регистъра са въведени, считано от 10.10.2014 г., след напомнителни писма; ВКП, въвела регистъра едва през декември 2014 г., след писмо до главния прокурор; ДАТО, където един от регистрите не е воден в съответствие с утвърдените от Бюрото правила, което наложи да се изпратят допълнителни задължителни указания.

През годината са проведени 80 заседания и са взети над 500 решения за: извършване на проверки на органи по чл. 13, 34н, 15 и 20 ЗСРС; даване на указания за подобряване режима на използване и прилагане на СРС, вкл. за съхраняване или унищожаване на придобитата чрез тях информация (чл. 34е, ал. 1, т. 3 ЗСРС); сезиране/уведомяване на органите по чл. 13, 15 и 20 ЗСРС (чл. 34е, ал. 5 ЗСРС); на ръководители на други държавни институции (министър-председателя, министри, ВСС, ИВСС, председателя на ДКСИ и др.); на граждани за резултатите от извършените по техни молби проверки (чл. 34ж, ал. 1 ЗСРС); приемане на становища по искания на държавни институции, вкл. по проектобюджета и бюджетната прогноза на Бюрото и други.

7

Утвърдени са над 30 вътрешни правила, в т.ч. за: финансовото управление и контрол; обществените поръчки; документооборота; защитата на класифицираната информация и др.

За нормалното изпълнение на правомощията си през 2014 г. НБКСРС осъществи множество срещи с ръководствата на: Парламента, парламентарни комисии, министерства, съдилища; Прокуратурата, ДКСИ и органи по чл. 13 и 20 ЗСРС.

През февруари негови членове участваха в дискусия с представители на ДКСИ, МВР, ДАТО, ДАНС, ВКП и др. във връзка с отмяната на т. 8 от Раздел II на Приложение № 1 към чл. 25 ЗЗКИ.

През април 2014 г. представители на Бюрото, ДАТО, МВР, МФ, ДАНС, НРС, СВП-МО, СВИ-МО и ВКП обсъдиха въпроси, свързани с принципа на финансова обвързаност (чл. 1, ал. 3 ЗСРС, отм.), и с разглеждане на жалби (молби, сигнали и др.) на граждани.

През май 2014 г. се проведе среща с членове на ВСС за разработване на единна информационна система за лицата, спрямо които са използвани СРС, с цел повишаване ефективността на съдебния контрол, но до настоящия момент не е постигнат положителен резултат.

През юли Бюрото даде пресконференция за резултатите от работата си в периода 01.01.–30.06.2014 г.

Във връзка с тълкувателно решение на ОСНК на ВКС (№ ТД-4/02.06.2014 г.) по повод противоречива съдебна практика при прилагане на чл. 263, ал. 1 НПК, по дела с ВДС, придобити чрез СРС, Националното бюро разработи и представи становище и взе участие в заседанието.

По к.д. № 8/2014 г., образувано по искане за установяване противоконституционност на текстове от ЗЕС, нарушаващи граждански права, Конституционният съд конституира Бюрото като заинтересована страна и то представи становище по делото.

По питання на председателя на ОС-Шумен и на административния ръководител на ОП-Пазарджик относно съхраняването, предоставянето и унищожаването на ВДС, изготвени чрез СРС, Бюрото разработи, прие и изпрати съответни становища.

II. Обобщени данни за процедурите по използването, разрешаването и прилагането на СРС, съхраняването и унищожаването на получената чрез тях информация и за защита правата и свободите на гражданите от неправомерно прилагане на СРС

Конституцията на РБ гарантира неприкосновеността на личния живот, жилището, свободата и тайната на кореспонденцията и другите съобщения на гражданите, освен в предвидените от закона случаи (чл. 32, 33 и 34). Ограничаването на тези основни права е допустимо само временно, когато това се налага за предотвратяване и разкриване на тежки умишлени престъпления, изрично посочени в чл. 3, ал. 1 ЗСРС. В чл. 136, 172 и други от НПК се дава възможност за използване на СРС по наказателни дела.

През 2014 г. Бюрото извърши проверки на органите по чл. 13, 34н, 15 и 20 ЗСРС в съответствие с правомощията си по чл. 34б, ал. 1 ЗСРС да наблюдава процедурите по разрешаване, прилагане и използване на СРС, съхраняването и унищожаването на информацията, получена чрез тях, както и за защита на правата и свободите на гражданите срещу незаконосъобразното им използване.

За целта бяха предприети предвидените в чл. 34е ЗСРС действия:

- изискване на информация от органите по чл. 13, 15 и 20 ЗСРС (ал. 1, т. 1);
- проверка на водените от тях регистри за дейността им по закон, съхраняването на искания, разрешения и разпореждания за използване и

прилагане на СРС, както и съхраняването и унищожаването на придобитата чрез тях информация (ал. 1, т. 2);

– достъп до всички документи, свързани с използването и прилагането на СРС, съхраняването и унищожаването на придобитата чрез тях информация, и до всяко помещение, в което се съхраняват документи, свързани с използването и прилагането на СРС, както и във връзка със съхраняването и унищожаването на информацията, придобита чрез СРС (ал. 4, т. 1–3);

– даване на задължителни указания, свързани с подобряване режима на използване и прилагане на СРС, както и за съхраняване и унищожаване на придобитата чрез тях информация (ал. 1, т. 3).

През 2014 г. са извършени **над 200 проверки** на дейността на съответните органи.

Обобщени материали за резултатите от проверките са изпратени на: председателите на ВКС, апелативните и окръжните съдилища (приложение № 1); главния прокурор (приложение № 2); министъра на вътрешните работи (приложение № 3); председателя на ДАНС (приложение № 4).

1. Използване на СРС

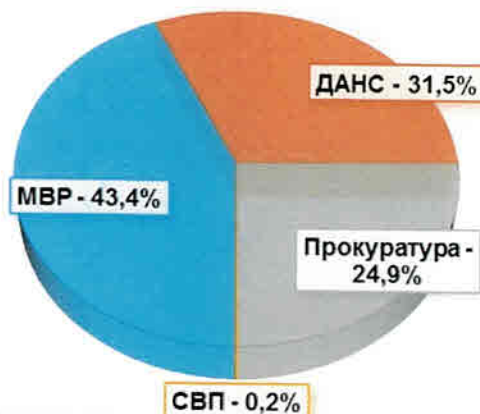
Право да използват СРС съобразно тяхната компетентност имат само органите, посочени в чл. 13, ал. 1–2 и чл. 34н ЗСРС. През 2014 г. те са упражнили това право по отношение на 4202 лица¹ общо. Сравнението по този показател с предходни години показва следното: През 2013 г. броят на лицата, поставени под секретен контрол е 4452, през 2012 г. – 5902, през 2011 г. – 8184 и през 2010 г. – 5763. Очевидно е, че след 2011 г. има тенденция към намаляване броят на лицата, спрямо които се използват СРС².

¹ По данни на органите по чл. 20 ЗСРС.

² По данни на прокуратурата такава е тенденцията и в броя на предадените на съд лица – 43077 за 2014 г., 47243 за 2013 г. и 49484 за 2012 г. Броят образувани ДП през 2014 г. е 222839, през 2013 г. – 241153 и през 2012 г. – 244467, т.е. за последните години също се наблюдава спад.

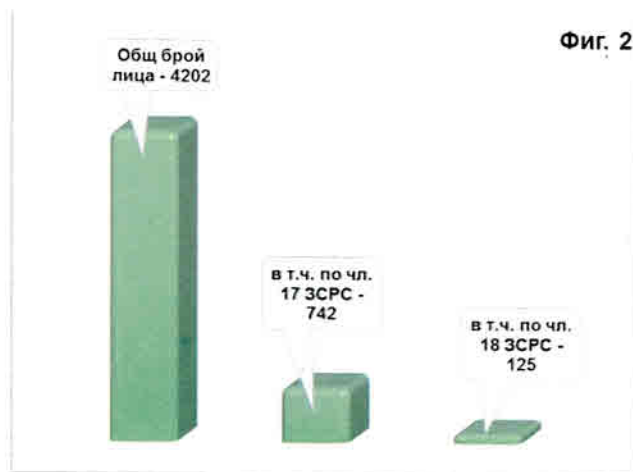
Броят на процедурите, инициирани от компетентните субекти е разпределен така: МВР – 1824 (43,4%); ДАНС – 1324 (31,5%); прокуратура – 1046 (24,9%); СВП-МО – 8 (0,2%), СВИ-МО – 0 и НРС – 0 (фиг. 1).

Фиг. 1

В 162 случая³ СРС са приложени за опазване на живота или имуществото на лица, дали писмено съгласие за това (чл. 12, ал. 2 ЗСРС).

За 742 лица (17,7 % от общия брой) прилагането на СРС е започнало по реда и при условията на чл. 17 ЗСРС⁴, а за 125 (3,0% от общия брой лица) – по чл. 18 ЗСРС⁵ (фиг. 2)⁶.

В 645 случая⁷ са използвани СРС по отношение на обекти за установяване самоличността на лица, за които е имало данни за участието им в престъпна дейност (чл. 12, ал. 1, т. 4 ЗСРС). Тези процедури се разпределят по структури,

³ По данни на органите по чл. 15 ЗСРС.

⁴ Прилагане в неотложни случаи, започващо веднага след разрешение на съдия.

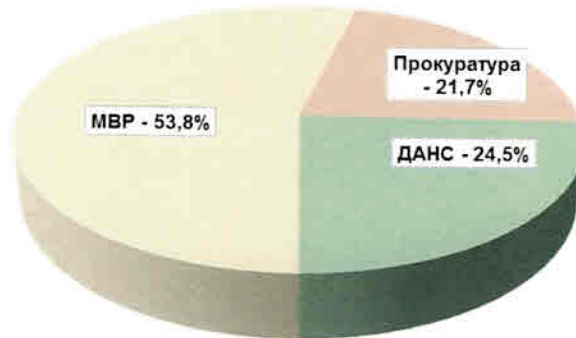
⁵ Прилагане без предварително разрешение от съдия при непосредствена опасност от тежки умишлени престъпления или заплаха за националната сигурност.

⁶ Данните за прилагането по чл. 17 и чл. 18 ЗСРС са предоставени от органите по чл. 20 ЗСРС.

⁷ По данни на органите по чл. 20 ЗСРС.

както следва: МВР – 347 (53,8%); ДАНС – 158 (24,5%); прокуратура – 140 (21,7%) (фиг. 3). В 115 случая (17,8%) прилагането в тази хипотеза е започнало по чл. 17 ЗСРС, а в 36 (5,6%) – по чл. 18 ЗСРС.

Фиг. 3

За инициране на процедурите по отношение на лицата и обектите (4847 общо) са били изготвени 5604 първоначални и 2000 искания за продължаване на срока⁸ (35,69% спрямо първоначалните).

В 91,32% от случаите по чл. 12. ал. 1, т. 4 ЗСРС СРС са прилагани в срока по чл. 21, ал. 1 ЗСРС, а в 8,68% е искано продължаване на процедурата (чл. 21, ал. 2 ЗСРС) (вж II,4.11).

2. Материалноправни основания за изготвяне на искания

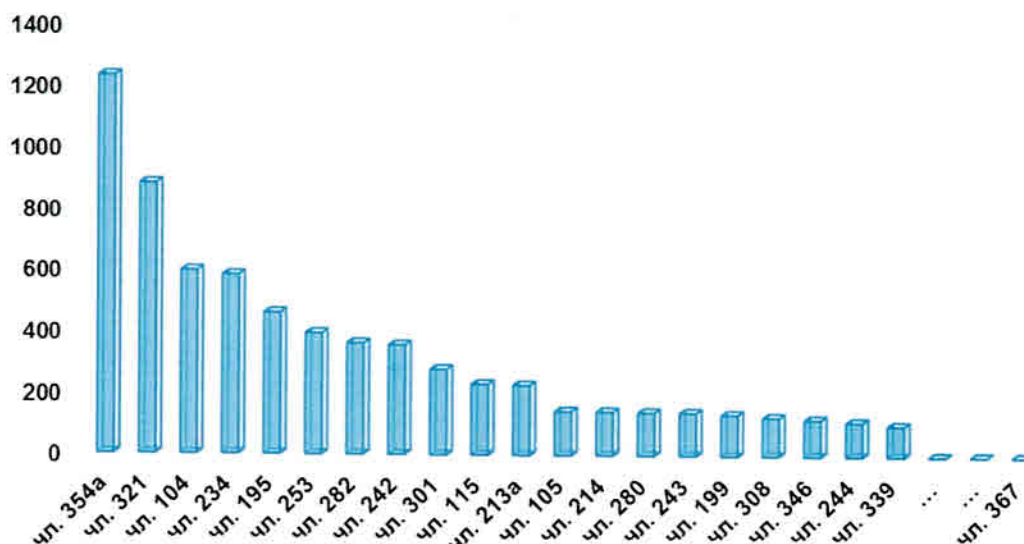
СРС са допустими за разкриване само на тежки умишлени престъпления, изрично посочени в чл. 172, ал. 2 НПК и чл. 3, ал. 1 ЗСРС.

Способът е използван за разкриване на отделни видове престъпления с различна интензивност. Най често е бил прилаган с оглед деяния по чл. 354а (наркотични вещества) – 1232 бр. (29,3%); чл. 321 (организиран престъпни групи) – 880 бр. (20,9%); чл. 104 (шпионство) – 597 бр. (14,2%); чл. 234

⁸ По данни на органите по чл. 20 ЗСРС. Броят на исканията е по-голям от броя на лицата и обектите, защото по отношение на едно лице има повече от едно искане (при появяване на нов комуникатор, адрес, превозно средство и др.).

(акцизни стоки) – 583 бр. (13,9%); чл. 195 (кражба) – 460 бр. (10,9%); чл. 253 (пране на пари) – 394 бр. (9,4%) и т.н.⁹ (фиг. 4).

Фиг. 4

3. Оперативни способности

Броят на **поисканите** разрешения за прилагане на отделните **оперативни способности** е както следва: чл. 5 (наблюдение) – 5466 бр.; чл. 6 (подслушване) – 6614 бр.; чл. 7 (проследяване) – 5421 бр.; чл. 8 (проникване) – 1261 бр.; чл. 9 (белязване) – 414 бр.; чл. 10 (проверка на кореспонденцията) – 407 бр.; чл. 10а (контролирана доставка) – 79 бр., чл. 10б (доверителна сделка) – 16 бр. и чл. 10в (служител под прикритие) – 20 бр. или **общо 19698 бр.**

От поисканите са били **разрешени** за прилагане следният брой оперативни способности: по чл. 5 – 5328 бр., по чл. 6 – 6475 бр., по чл. 7 – 5274 бр., по чл. 8 – 1204 бр., по чл. 9 – 409 бр., по чл. 10 – 403 бр., по чл. 10а – 79 бр., по чл. 10б – 16 бр., по чл. 10в – 20 бр. или **общо 19208 бр. (т.е. 490 по-малко от поисканите).**

Приложените оперативни способности са: по чл. 5 – 2773 бр., по чл. 6 – 4927 бр., по чл. 7 – 2821 бр., по чл. 8 – 272 бр., по чл. 9 – 86 бр., по чл. 10 – 169 бр.,

⁹ По данни на органите по чл. 15 ЗСРС.

по чл. 10а – 51 бр., по чл. 10б – 8 бр., по чл. 10в – 8 бр. или **общо 11115 бр. (т.е. 8093 по-малко от разрешените)**¹⁰.

Налага се изводът, че поисканите и разрешени оперативни способности са много повече от реално приложените (фиг. 5).

Законът не ограничава възможността за използване и едновременното прилагане на повече оперативни способности за допустимо ограничаване на основни права. Това не води до по-голям брой процедури, но поисканите и разрешени способности следва да бъдат разумен брой, съответстващ на конкретната хипотеза, а не хаотично посочени в исканията.

В известен смисъл разрешаване прилагането на повече оперативни способности ограничава броя на процедурите. Този ефект, обаче, не трябва да се конфронтира с отчетността на реално приложените оперативни способности, какъвто изключително важен въпрос е засегнат в т. 7.

4. Констатации във връзка с незаконосъобразност на исканията за използване на СРС

Правомощията на Бюрото включват вземане на решения за законосъобразност, респ. неправомерност на процедурите, свързани със СРС (чл. 34б, ал. 1, чл. 34е, ал. 5, чл. 34ж ЗСРС).

¹⁰ Броят поискани, разрешени и приложени оперативни способности са по данни на органите по чл. 13 ЗСРС.

Обобщените данни в тази връзка показват, че нарушенията на заявителите са общо 334. От тях 150 са констатирани от съдиите и те са отказали да разрешат прилагането.

В други 184 случая исканията очевидно противоречат на закона, но по тях са постановявани разрешения, довело до опорочаване на процедурите, както следва:

4.1. Установени са четири нарушения, свързани с не/компетентността на заявителя.

По два случая от есента на 2014 г. за т.нар. „изборни престъпления“ по чл. 167, ал. 3 и 4 НК, исканията са изготвени от структури на МВР, въпреки че в тази хипотеза това е правомощие само на окръжната прокуратура, а не и на друг орган по чл. 13 ЗСРС (арг. чл. 13, ал. 1, т. 6 ЗСРС). Съдът се е произнесъл с разрешения по исканията на некомпетентния орган, СРС са били приложени, с което процедурата е била опорочена изцяло (приложение № 1, т. I,1.1 и т. I,1.2; приложение № 3, т. I,1.1 и т. I,1.2).

Подобно е нарушението, извършено също от структура на МВР, изготвила искане с оглед престъпление по чл. 195 НК (кражба), въпреки че вече е било образувано досъдебно производство. Процедурата е била опорочена, защото в такава хипотеза искането за използване на СРС е правомощие само на наблюдаващия прокурор - чл. 173, ал. 1 НПК и чл. 13, ал. 2 ЗСРС (приложение № 1, т. I,1.4; приложение № 3, т. I,1.4).

В друг случай окръжен прокурор, който не имал качеството „наблюдаващ прокурор“, тъй като не е имало образувано ДП, е представил искане за техническо оборудване на помещение. Явявайки се некомпетентен орган, съдията мотивирано е отказал да даде разрешение (приложение № 1, т. I,1.3; приложение № 2, т. I,1).

4.2. Констатирани са седем (7) нарушения (приложение № 1, т. I,2), свързани с предоставяне на искания за използване на СРС на некомпетентен орган по чл. 15 ЗСРС (3 бр. от структури на МВР (приложение № 3, т. I,2) и 4

на ДАНС (приложение № 4, т. I,2)). Исканията са предоставени на СГС с оглед престъпления по чл. 321 НК (извършени от организирани престъпни групи).

Делата за престъпления по чл. 321 НК са подсъдни на Специализирания наказателен съд (арг. от чл. 411а НПК), разрешенията за прилагането на СРС, дадени от друг съд, опорочават процедурата и събраните данни не могат да служат като доказателства в процеса поради неспазване на реда в НПК (арг. от чл. 104 НПК).

4.3. Седемнадесет (17) искания от структура на МВР са били изготвени за разкриване на престъпления по чл. 297 НК (бягство на затворник) и чл. 298 НК (сговаряне или пристъпване към бягство на затворници) – леконаказуеми деяния, за които е недопустимо използване на СРС (приложение № 1, т. I,3.1.5 и т. I,3.1.6; приложение № 3, т. I,3.2 и I,3.3).

4.4. В шест (6) случая е искано използване на СРС за престъпления по чл. 162, ал. 1 НК (подбудителство към дискриминация, насилие или омраза), чл. 162, ал. 3 НК (насилие във връзка с етническа или расова принадлежност) и чл. 255 НК (избягване установяване или плащане на данъчни задължения в големи размери).

Това са тежки престъпления, но те не са сред посочените в чл. 172, ал. 2 НПК и чл. 3, ал. 1 ЗСРС, поради което доказването им със СРС е дефинитивно изключено (приложение № 1, т. I,3.1.2–4; приложение № 4, т. I,3.1–3).

4.5. В един случай е искано използване на СРС за престъпление по чл. 219, ал. 3 НК (безстопанственост), въпреки че по чл. 172, ал. 2 НПК това е допустимо само по неговата ал. 4 (приложение № 1, т. I,3.1.1; приложение № 2, т. I,4.2).

4.6. Искано е използване на СРС за престъпление по чл. 294, ал. 4 от НК (престъпление против правосъдието), но по отношение на лице, което няма качеството на нито един от субектите по този текст - съдия, прокурор, следовател, полицейски орган, разследващ полицаи (приложение № 1, т. I,3.1.7; приложение № 2, т. I,4.3).

4.7. Използвано е СРС по отношение на чл. 282, ал. 2 НК – типично престъпление по служба, съществен елемент от съставомерността на което е длъжностното качество на дееца. В случая СРС е прилагано спрямо лице, непритежаващо това качество (преводач по граждански договор), и е било недопустимо да се иска и разрешава използване на СРС (приложение № 1, т. I,3.1.8; приложение № 4, т. I,3.4).

4.8. Констатирани са 142 искания (140 на ДАНС, 2 на ОДМВР), съдържащи комбинации от различни състави, най-често срещаната от които включва чл. 253, 255, 255а, 256 и 257 НК. Дадени са разрешения за всички, въпреки че СРС са допустими само за чл. 253 НК. Същевременно разрешенията не конкретизират за кои състави се отнасят те и не са постановени частични откази, за който и да е от тях. Налага се изводът, че съдията е дал възможност за прилагане на СРС за всички престъпления, посочени в исканията, вкл. за тези, за които законът не допуска това. Престъпленията по чл. 255, 255а и 256 НК са тежко наказуеми, но за разкриването им е недопустимо използване на СРС. Особено показателно е включването между тях на деянието **по чл. 257 НК (в 15 искания)**, въпреки че този текст е отменен преди осем години - ДВ, бр. 75, 2006 г. (приложение № 1, т. I,3.3; приложение № 3, т. I,4.2; приложение № 4, т. I,3.6).

С включването на чл. 253 НК сред множество състави вероятно се прикрива намерение със СРС да се разкрие друго деяние. Основание за подобен извод дава случай на разрешено използване на СРС за т.нар. деяние „пране на пари“ (чл. 253 НК), но чрез тях са събрани данни за лица (разпитани като свидетели), с които контролираните са сключвали сделки. Още в първата процесуална фаза обвиняемите са привлечени към отговорност не по чл. 253 НК, а за леко наказуемо деяние по чл. 252, ал.1, вр. чл. 20, ал. 4 НК, по което били осъдени от първоинстационния съд, мотивирал присъдата си и с **доказателствените материали, събрани със СРС** (присъда № 103/13 г., н.о.х.д. № 188/13 г. ОС...). Разпоредбата на чл. 177, ал. 3 НПК дава

възможност получените чрез СРС данни да бъдат използвани за доказване на друго престъпление, но само когато то е тежко умишлено и сред посочените в чл. 172, ал. 2 НПК. Това, в конкретния случай е било недопустимо, защото престъплението по чл. 252, ал.1 НК не е сред тях. Апелативният съд е оправдал подсъдимите и актът му е оставен в сила от ВКС (приложение № 1, т. I,3.3.2).

Констатирани са два случая, в които е искано и разрешено използването на СРС при пълна липса на данни за престъпление. Проверките бяха извършени по жалби (молби) на гражданите и се установи, че съдиите не са упражнили правото по чл. 15, ал. 2 ЗСРС да изискат материалите, на които се основава искането (приложение № 1, т. I,3.2.1–2; приложение № 3, т. I,4).

4.9. Срокът за прилагане на СРС не може да бъде по-дълъг от два месеца. При необходимост той може да бъде продължен с не повече от четири месеца (чл. 175, ал. 3–4 НПК, чл. 21, ал. 1–2 ЗСРС).

При проверка в структура на МВР е констатирано, че е искано и прилагано СРС спрямо един и същи обект, за едни и същи престъпления, посочени във всички четири искания (чл. 282, 284 и 301 НК) за срок от 300 дни (приложение № 1, т. II,3.1; приложение № 3, т. II).

В друг случай по искане на ДАНС СРС са използвани за престъпления по чл. 319а, ал. 5, вр. с ал. 4 НК 6 месеца и е предложено образуване на ДП. Данните, с които разполага Бюрото са, че от своя страна съответната прокуратура е използвала СРС по отношение на същото лице за същото деяние 5 месеца над законоустановения срок – обстоятелство, по което се извършва проверка (приложение № 1, т. II,3.2; приложение № 4, т. II,2).

4.10. Установен е случай, при който, на основание чл. 12, ал.1, т. 4 ЗСРС в искането е посочен обект юридическо лице и комуникатор. Констатира се, че е имало сведения за ползвателя на телефона, а заявителят е можел да ги провери, запознавайки се с наличната и достъпна писмена заповед относно това обстоятелство. В случая не е изпълнено изискването на чл. 14, ал. 1, т. 7 ЗСРС: да се мотивира невъзможността или изключителните трудности данните да

15

бъдат събрани по друг начин. Проверката по този случай не е завършила, поради отказ на заявителя за съдействие (приложение № 1, т. I,3.5.3).

4.11. По искане на ДАНС е разрешено използване на СРС за два месеца в хипотезата по чл. 12, ал. 1, т. 4 ЗСРС. Целта на прилагането да се установи самоличността на ползващия комуникатора е била постигната, за което прилагащият орган е изпратил уведомление. Вместо да поиска преустановяване на прилагането, заявителят е изготвил искане за продължаване на срока с още 4 месеца (отново по чл. 12, ал. 1, т. 4 ЗСРС) и е получил разрешение (приложение № 1, т. III,1; приложение № 4, т. I,5).

Такива случаи налагат да се отговори на въпроса дали целта е била със СРС да се ограничат конституционни права само на едно лице или на неограничен кръг граждани, без наличие на данни за участието им в извършване на престъпления от посочените в чл. 3, ал. 1 ЗСРС.

Хипотезата по чл. 12, ал. 1, т. 4 ЗСРС е особена, защото СРС се използват по отношение на обекти за постигане на специфична цел – установяване самоличността на лица. Презумпцията в закона е ясна – незабавно след установяване самоличността на оперативно интересния субект, заявителят да поиска персоналното му поставяне под секретен контрол. Ето защо е недопустимо използването на СРС на това правно основание да продължи и след постигането на целта.

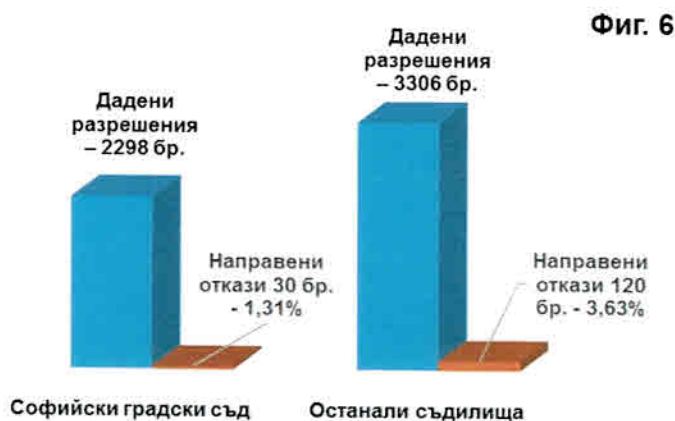
За констатираните нарушения на заявителите са сезирани/уведомени прокуратурата и ръководителите на органите по чл. 13 ЗСРС.

5. Разрешения и откази

Прилагането на СРС по отношение на лица и обекти е осъществено въз основа на 7604 разрешения за използване на СРС (по 5604 по първоначални искания и 2000 за продължаване на срока)¹¹.

¹¹ По данни на органите по чл. 20 ЗСРС.

В 150 случая¹² органите по чл. 15 ЗСРС са отказали издаването на разрешения, като 30 от отказите са на СГС. Процентното съотношение на отказите спрямо дадените разрешения е, както следва: 1,31% на СГС и 3,63% на другите органи по чл. 15 ЗСРС (фиг. 6).

При извършените проверки се установи, че в много случаи в исканията и разрешенията не се посочва конкретния състав на престъпления, а това е необходимо, поради следното:

Само по ал. 2, 3 и 5 (изр. второ) на чл. 308 НК е допустимо използване на СРС, но не и по ал. 1, 4, 5 (изр. първо), 6 и 7; само по чл. 219, ал. 4 НК може да се разреши, но не и по чл. 219, ал. 3 НК, както това е недопустимо по чл. 282, ал. 1 и т.н. Точното изписване на конкретната алинея е съществен елемент от искането, тъй като заявителят е длъжен да го мотивира с наличните данни, въз основа на които е направил разумен извод за осъществен престъпен състав (данни за престъпно съставяне или преправяне на актове за гражданско състояние, нотариални актове, документ за самоличност и пр., каквито множество форми съдържа чл. 308, ал. 2 НК).

Посочването на конкретния наказателен текст е със съществено значение и по въпроса кой съд е компетентен да разгледа искането. Например за престъплението по чл. 253 НК компетентен съд за повечето тежки състави поначало е окръжният, но по ал. 3, т. 1, предл. второ правомощието е

¹² По данни на органите по чл. 15 ЗСРС.

възложено на Специализирания наказателен съд. Този извод се отнася и за много други случаи, посочени в чл. 411а НПК.

Както се посочи, при проверките на Бюрото е установено, че са извършени 184 нарушения на закона при постановяване на разрешения (вж т. II,4), от които най-голям е броят на постановените по искания, съдържащи комбинация от различни състави, за разкриване на някои от които законът не предвижда използване на СРС. Общият им брой е 142 (от тях 140 на СГС), при което в 14 съдебни акта е включен **отмененият през 2006 г. чл. 257 НК**.

Немалкият брой опорочени процедури (176 в СГС и 8 в ОС) е основание за извод, че съдебният контрол в някои съдилища, особено в СГС (7,66% от разрешенията са постановени в нарушение на закона), е бил занижен.

Констатирани са немалко случаи, в които органи по чл. 15 ЗСРС разрешават прилагането на СРС за максимално допустимия от закона срок, като го определят в дни, а не в месеци, както предвижда чл. 21 ЗСРС и чл. 183, ал. 3 НПК, създавайки по такъв начин възможност процедурата да се опорочи.

6. Съхраняване или унищожаване на информацията, придобита чрез СРС

6.1. Информацията по чл. 24 и 25, непослужила за изготвяне на ВДС, независимо дали е класифицирана, се унищожават в 10-дневен срок от прекратяване прилагането на СРС, за което се изготвя протокол (чл. 31, ал. 3 ЗСРС). Неспазването на тези изисквания създават условия и предпоставки за използване на събраните чрез СРС данни извън предназначението им да служат само за предотвратяване, разкриване и доказване на престъпления (чл. 32 ЗСРС).

При извършените проверки се установи, че в някои случаи информацията се унищожават със закъснение.

В пет окръжни прокуратури унищожаването на постъпилата по чл. 25 ЗСРС информация е забавено с повече от 10 дни (приложение № 2, т. II,1–3).

Особено впечатлява един от случаите, при който информацията, непослужила за изготвяне на ВДС, е била унищожена със закъснение повече от една година. Във връзка с тази констатация, на основание чл. 34е, ал. 1, т. 3 ЗСРС, Бюрото е препоръчало да бъде взето отношение по чл. 142, ал. 2 и чл. 143, ал. 3 ЗСВ (приложение № 2, т. II,1.4).

6.2. Веществени доказателствени средства (ВДС)

В резултат на прилагане на СРС през 2014 са изготвени **1084 бр. ВДС**¹³.

Процентното съотношение между броя изготвени ВДС и броя на лицата с временно ограничени със СРС основни права през 2014 г. е 24,46%. За сравнение през 2013 г. това съотношение е 48,38%, през 2012 г. – 56,71%, през 2011 г. – 44,02% и през 2010 г. – 60,06%¹⁴¹⁵.

От всички ВДС, изготвени през 2014 г. **56 бр.** са по искания на основание чл. 12, ал. 1, т. 4 ЗСРС, което в някои случаи не само създава условия за негласно контролиране на лица, неизвършили престъпление. Тази хипотеза е свързана и с изготвяне на ВДС, без да е установена самоличността на контролирания, посочването на която е задължително при съставяне на съответния протокол (арг. от чл. 132, ал. 2 НПК). Това налага засилване на съдебния контрол, тъй като, за да има доказателствена стойност, протоколът трябва да бъде изготвен при условията и по реда в НПК (арг. от чл. 131 НПК). Изложените аргументи са основание за законодателни промени, които да засилят гаранциите срещу незаконосъобразно прилагане на СРС.

От общия брой (1084), приобщени към ДП са 952 ВДС (87,82%). Разпределението на ВДС по органи-заявители е, както следва: прокуратура – 587 бр., от тях 580 (98,81%) приобщени към ДП; МВР – 321 бр., от тях 275

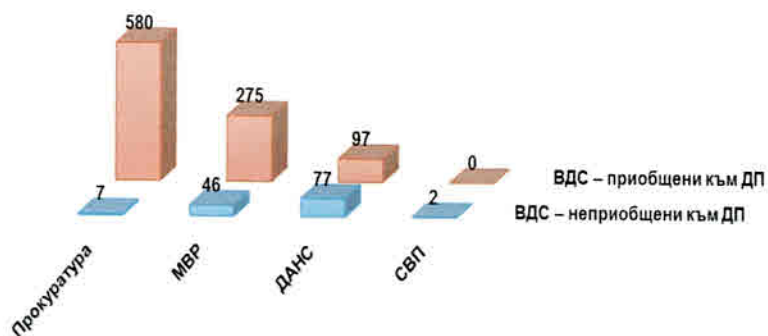
¹³ По данни на органите по чл. 20 ЗСРС.

¹⁴ По данни на органите по чл. 20 ЗСРС.

¹⁵ Очевидна е низходящата тенденция за този относителен критерий за ефективността на СРС. (За сравнение – в доклада на прокуратурата от 23.01.2001 г. (вж т. IV) това съотношение е 2,67%).

(85,67%) приобщени към ДП; ДАНС – 174 бр., от тях 97 (55,75%) приобщени към ДП, служба „Военна полиция“ – 2 бр., неприобщени (фиг. 7)¹⁶.

Фиг. 7

Големият обем информация, искан понякога от заявителите, забавя чувствително изготвянето на ВДС. В определени случаи това препятства приобщаването им към наказателните производства. Например, в СВП-МО се намира неприобщено по тази причина ВДС с обем около **800** страници.

В Бюрото постъпи информация, че ВДС се унищожават по непредвиден в закона ред и общият им брой през 2013 г. е 258, а през 2014 г. – 113. Това е извършено след разпореждане на съдилищата в: Стара Загора – 157 бр. за 2013 г. и 44 бр. за 2014 г.; Пловдив – 48 бр. за 2013 г. и 9 бр. за 2014 г.; Сливен – 14 бр. за 2013 г. и 9 бр. за 2014 г.; Шумен – 10 бр. за 2013 г.; Варна – 8 бр. за 2013 г. и 2 бр. за 2014 г.; СГС – 4 бр. за 2013 г.; Казанлък – 3 бр. за 2014 г.; Апелативен специализиран наказателен съд – 2 бр. за 2014 г.

Тези актове не намират опора в закона, тъй като ЗСРС, ЗЗКИ, ППЗЗКИ, а и НПК не предвиждат подобна процедура. Материалноправните и процесуални основания за постановяване на унищожаването им са неотносими към тази хипотеза (чл. 53 НК, чл. 306, ал. 1, т. 4 НПК). Съдът може да се произнесе само за веществените доказателства (чл. 109 НПК) и е абсурдно ВДС, изготвени и съхранявани от държавни органи, да се отнемат в полза на държавата, както е постановил например, Районен съд-Казанлък. Текстът на член 53 НК е неприложим за ВДС и защото урежда отнемането на веществени

¹⁶ По данни на органите по чл. 13 ЗСРС.

доказателства, принадлежащи на виновния, послужили са за извършване на престъплението или притежаването им е забранено. Унищожаване е предвидено само за веществените доказателства и като изключение от правилото, че те се пазят до завършване на наказателното производство (чл. 111, ал. 1 и 5 НПК)

От друга страна, ако ВДС са класифицирани, каквито бяха *ex lege* до м. август 2013 г., те могат да се унищожат, но след изтичане на сроковете за съхраняването им (чл. 34 ЗЗКИ) и по реда на чл. 120 и следващите от ППЗЗКИ. Неспазването на тези правила за материали с гриф за сигурност, е нарушение, равнозначно на нерегламентиран достъп до класифицирана информация (§ 1, т. 6 от ДР на ЗЗКИ). Това наложи Бюрото да информира ДКСИ и ДАНС, като органи по защита на класифицираната информация (чл. 8 и чл. 11, ал. 2, т. 3 ЗЗКИ).

Бюрото не притежава контролни правомощия върху приобщените към наказателни дела доказателствени материали, дори когато са събрани със СРС (арг. чл. 34б, ал. 1, 34е, ал. 1 ЗСРС и др.), но намери за необходимо да уведоми за случая главния прокурор и председателя на ВКС.

7. Прилагане на СРС и контрол от прилагащите органи

През 2014 г. Бюрото не установи случаи ръководствата на прилагащите органи (ДАТО и СДТО – ДАНС) да са осъществили контрол за правомерност на прилагането и използването на СРС, каквито задължения им вменява чл. 34а ЗСРС. Тяхната пасивност е съпричинила неправомерното прилагане на СРС за престъпления, за които това е недопустимо или е продължило в срокове, надхвърлящи законоустановените (вж по-горе).

Следствие от това поведение е безспорно тревожният факт, че: през 2014 г. е поискано прилагане на 19698 оперативни способности, получени са разрешения за 19208 от тях (т.е. 490 по-малко), но 8093 не са приложени. Прилагащите

структури не са уведомявали нито заявителите, нито съдиите на какво правно и фактическо основание не е предприето прилагане на разрешения способ.

Бюрото неколkokратно поиска информация по тези въпроси, но независимо от впечатляващия им брой, не беше получен ясен отговор.

Освен това беше констатирано, че ръководството на ДАТО е отказвало да разпорежда прилагане на СРС по разрешени искания при липса на изрично посочен в акта на съдията способ за документиране по чл. 11 ЗСРС.

Тези факти послужиха за основание Бюрото да даде задължителни указания за подобряване режима на използване и прилагане на СРС, включително да се реагира по съответен ред при явни нарушения на закона за съхраняване и унищожаване на придобитата чрез тях информация и др.

8. Неизпълнение на задължения във връзка с доклада до съдията, разрешил използването на СРС

В едномесечен срок след прекратяване прилагането на СРС органът, изготвил искането, е длъжен да предаде доклад на съдията, с данни за вида, началото и края на прилагането на СРС, изготвените ВДС и унищожаването на събраната информация (чл. 29, ал. 7 ЗСРС).

Това задължение не винаги се е изпълнявало от заявители през 2014 г., което е израз на незачитане на ръководната функция на съдията, дал разрешението. Същевременно, компетентните държавни органи са затруднени да проследят колко от разрешените оперативни способности реално са приложени, предвид и обстоятелството, че тази информация не може да бъде събрана от прилагащите структури (вж т. II,6).

За отстраняване на някои от допуснатите нарушения в тази част на процедурите за СРС, на основание чл. 34б и чл. 34е, ал. 1, т. 3 ЗСРС, бяха изпратени задължителни писмени указания на съответните ръководители.

9. Сигнали от граждани и самосезирания на Бюрото

През 2014 г. в Бюрото постъпиха 27 жалби от граждани с искания за проверки дали спрямо тях са използвани СРС. В 2 случая Бюрото се самосезира по информации от медиите (за сравнение - от 01.01. до 29.05.2015 г. са образувани 47 преписки).

По всички сигнали са извършени проверки. Към 31.12.2014 г. са решени 25 от тях и отговорите са изпратени на жалбоподателите. Работата по 4 от преписките не е приключила, поради отказ на заявителите на СРС да съдействат.

Четирима граждани са уведомени, че спрямо тях са прилагани неправомерно СРС.

Поради големия брой констатирани нарушения през 2014 г. Бюрото ще продължи да обсъжда въпроса дали са предпоставки за уведомяване на гражданите в случаите на чл. 34ж ЗСРС и през 2015 г.

III. Изводи

Известно е, че броят на реализирани процедури и броят на гражданите, подложени на секретно наблюдение, следва да се оценява в контекста на криминогенната обстановка, на водените оперативни и съдебни дела, както и на предадените на съд обвиняеми през 2014 г.

Това са важни критерии за оценка дали използването и прилагането на СРС с оглед мащабите на страната е било прекомерно, както е посочено в осъдително решение от 28.06.2007 г на Европейския съд за правата на човека по жалба № 62540/00.

Изводите от констатациите на Бюрото е правилно да бъдат разглеждани и в сравнителен план.

В изпълнение на решение от 03.08.2000 г. на 38-ото НС, прокуратурата е извършила проверка и е изготвила доклад за законността на дейността по изпълнение на ЗСРС за периода 1999–2000 г. (приложение № 5).

Основните изводи в доклада са:

1. Нарушенията са многобройни, съществени и допускани по цялата верига органи, ангажирани с прилагането на ЗСРС.

2. Контролът по изготвяне на исканията и по прилагането и използването на СРС е принизен, недостатъчно обективен и ефективен.

3. При даване на разрешения председателите и зам.-председателите на съдилищата проявяват безкритично, формално и незаинтересовано отношение.

4. Нарушават се разпоредбите на чл. 3, ал. 1, чл. 12, чл. 14, чл. 15, чл. 21, чл. 25, ал. 2, чл. 31, ал. 3 и др. ЗСРС, разпоредби на чл. 111, ал. 2, 111б, ал. 6, чл. 111в, чл. 112, ал. 6, чл. 113а, 191, ал. 3, чл. 388, ал. 1, т. 2, НПК (отм.), както и вътрешноведомствени актове по прилагането на ЗСРС.

Констатациите от проверките на Бюрото, извършени 15 години по-късно, позволяват да се направи извод, че се допускат идентични нарушения на закона, независимо от предприетите през 2001 г. мерки (приложение № 6).

Нарушенията на закона в различни етапи от процедурите по използване и прилагане на СРС дадоха основание на НБКСРС да изготви и предостави на народни представители от 43-то Народно събрание на 23.03.2015 г. проект на ЗИДЗСРС, който беше приет.

В заключение следва да се посочи, че е необходимо да се предприемат:

– мерки от органите по чл. 13, 15 и 20 ЗСРС за подобряване организацията и засилване контрола за стриктно спазване на закона при използване и прилагане на СРС;

– съответни промени в НПК и ЗСРС, като:

● предвиждане на отделни правила за използване и прилагане на СРС по отношение на дейности, свързани със защитата на националната сигурност;

● прецизиране на процедурата по използване и прилагане на СРС в хипотезата на чл. 12, ал. 1, т. 4 ЗСРС, с цел повишаване на гаранциите срещу злоупотреби, тъй като някои от органите по чл. 13 ЗСРС не съдействаха на Бюрото да осъществи проверочната си дейност;

- предвиждане на възможност за прекъсване прилагането на СРС без да се променят общите условия и ред за използване на способа;
- предвиждане на допълнителни правомощия на Бюрото за повишаване на ефективността на контрола, вкл. в случаите на използване на СРС по наказателни дела;
- по-детайлно регламентиране на процедурата за проверки по искане на граждани – чл. 34ж ЗСРС.

Приложения – съгласно текста.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

(БОЙКО РАШКОВ)